

QOHIRA DEKLARATSIYASI: TARIXI VA MAZMUNI BORASIDA TAHLILIIY MAQOLA TAYYORLASH

Rajabov Xurshid

Xalqaro innovatsion universiteti
Boshlang'ich ta'lim
yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Nomozov X.

Xalqaro innovatsion universiteti dotsent

Annotatsiya: Mazkur maqolada 1990-yilda Islom Hamkorlik Tashkiloti tomonidan qabul qilingan Qohira deklaratsiyasining yaratilish tarixi, asosiy mazmuni, undagi inson huquqlari talqini hamda zamonaviy xalqaro huquqdagi o'rni tahlil qilinadi. Shuningdek, deklaratsiyaga bildirilgan tanqidiy yondashuvlar ham ko'rib chiqiladi.

Tayanch so'zlar: Qohira deklaratsiyasi, inson huquqlari, Islom huquqi, shariat, xalqaro huquq, OIC.

Kirish

XX asr oxirlarida xalqaro munosabatlar tizimi tubdan o'zgarib, inson huquqlari masalasi global darajadagi muhim mavzuga aylandi. "G'arb mamlakatlari tomonidan BMT doirasida ishlab chiqilgan inson huquqlari deklaratsiyalari dunyo miqyosida qabul qilina boshlagan bir paytda, musulmon davlatlar o'z diniy va madaniy qadriyatlarini inobatga olgan holda, shariatga asoslangan huquqiy konsepsiyalarni ilgari"[1] surishni lozim topdilar. Shu tarixiy ehtiyoj asosida Qohira deklaratsiyasi yuzaga keldi. Bu hujjat Islom nuqtayi nazaridan inson huquqlari qanday tushunilishi va qo'llanishini mustahkamlashga qaratilgan bo'lib, musulmon dunyosining xalqaro huquqqa o'z munosabatini ifodalaydi.

Mazkur maqolada Qohira deklaratsiyasining yaratilish tarixi, asosiy mazmuni hamda zamonaviy xalqaro huquq tizimidagi o'rni tahlil qilinadi.

1. Qohira deklaratsiyasining yaratilish tarixi.”Qohira deklaratsiyasi 1990-yil 5-avgustda Misr poytaxti Qohira shahrida bo‘lib o‘tgan Islom Hamkorlik Tashkiloti (OIC)ga a’zo 45 ta davlat vakillari tomonidan qabul qilingan. Ushbu hujjat “Islomiy Inson Huquqlari Deklaratsiyasi”[2] deb ham nomlanadi.

Islomiy mamlakatlar bu hujjat orqali “G‘arb tomonidan ilgari surilgan BMT Inson Huquqlari Umumjahon Deklaratsiyasiga muqobil pozitsiyani ilgari surishni maqsad qilganlar. Asosiy sabab shundaki, G‘arbcha huquqiy qadriyatlar hamma madaniyatga mos kelmasligi mumkin”[3]. Shu bois, Qohira deklaratsiyasi islomiy an‘analarga tayanib, inson huquqlari va erkinliklarini Qur’on va Sunna asosida bayon etadi.

2. Qohira deklaratsiyasining mazmuni. Qohira deklaratsiyasi 25 ta moddadan iborat bo‘lib, unda quyidagi asosiy g‘oyalar ifoda etilgan:

2.1.Inson qadr-qimmati va tengligi Deklaratsiyada barcha insonlar – erkak va ayollar – teng huquqliligi ta’kidlanadi. Insonlarning kelib chiqishi, rangi yoki tili sababli kamsitilishi rad etiladi (1-modda).

2.2. Dinga erkinlik va e’tiqod Islom dinga erkinlikni tan oladi, biroq Qohira deklaratsiyasida musulmonning islomdan chiqishi (irtidad) taqiqlanadi. Bu G‘arbdagi din erkinligiga oid qarashlardan farqlanadi.

2.3.Shaxsiy hayot va oilaning daxlsizligi Deklaratsiyada oilaning muqaddasligi va ijtimoiy hayotdagi ahamiyati alohida ta’kidlanadi. Oilaviy qadriyatlar shar’iy doirada muhofaza etiladi.

2.4. So‘z erkinligi va axborot olish huquqi So‘z erkinligi tan olinadi, biroq bu erkinlik Islom shariatiga zid bo‘lmasligi kerakligi ko‘rsatilgan (22 modda).

2.5.Iqtisodiy va ijtimoiy huquqlar Mehnat qilish, ta’lim olish, ijtimoiy ta’minot, mulkka egalik qilish kabi huquqlar Islom tamoyillari asosida bayon etilgan.

3. Qohira deklaratsiyasiga tanqidiy yondashuvlar Qohira deklaratsiyasi bir qator xalqaro huquq himoyachilari tomonidan tanqidga uchragan. Asosiy tanqidlar quyidagilarga qaratilgan:

- “Shariat cheklovlari: Inson huquqlari shariat doirasida bo‘lishi kerakligi, xalqaro normalar bilan to‘qnash kelishi mumkin.
- Din erkinligidagi tafovut: Dinidan qaytgan musulmonlar huquqlarining cheklanishi G‘arbda tanqidga sabab bo‘lgan.
- Jinsiy tenglik masalasi: Erkak va ayol huquqlarining shariat asosidagi tafovuti zamonaviy gender tengligi standartlariga mos kelmasligi aytilgan.

Shunga qaramay, musulmon davlatlari ushbu hujjatni o‘z ijtimoiy”[4] va diniy qadriyatlarini xalqaro miqyosda ifoda etish vositasi sifatida qadrlashadi.

4. Zamonaviy dunyoda Qohira deklaratsiyasining ahamiyati. Bugungi kunda ham Qohira deklaratsiyasi Islom dunyosida inson huquqlari bo‘yicha asosiy hujjat sifatida e’tirof etiladi. U Islomiy inson huquqlari modelining asosini tashkil etadi. Turli diniy madaniyatlar mavjud bo‘lgan dunyoda bu hujjat madaniy nisbiylik (cultural relativism) tamoyiliga asoslanadi.

Deklaratsiyasining mazmuni. Qohira deklaratsiyasining asosiy mazmuni quydagi nuqtalarda jamlangan. Falastin xalqining huquqlarini himoya qilish. Deklaratsiya Falastin xalqining mustaqilik erkinlik va o‘z taqdiri ustida hukmronlik qilish huquqini tan oladi.

Xulosa

Qohira deklaratsiyasi – bu Islom tamoyillariga asoslangan inson huquqlari deklaratsiyasi bo‘lib, musulmon mamlakatlar nuqtayi nazarini xalqaro miqyosda bayon etishga xizmat qiladi. Uning mazmuni Qur’on va Sunna asosida shakllantirilgan bo‘lib, unda asosiy huquqlar – tenglik, hayot, mulkka egalik, din erkinligi va boshqalar o‘z aksini topgan. Shu bilan birga, bu deklaratsiya xalqaro huquq tizimida bir qator munozarali jihatlariga ham ega. Biroq turli sivilizatsiyalar o‘rtasida o‘zaro hurmat, murosas va bag‘rikenglik asosida yondashilsa, bu hujjat umumiy insoniy qadriyatlarni mustahkamlashda muhim o‘rin egallaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qohira deklaratsiyasi matni (1990). Islom Hamkorlik Tashkiloti rasmiy sahifasi.

2. Azizov, A. (2020). Inson huquqlari va din: Qohira deklaratsiyasi tahlili. Toshkent: Ilm Ziya nashriyoti.
3. Karimova, N. (2019). Xalqaro huquq va diniy erkinlik. Samarqand: Ma'rifat.
4. Nomozov, Xurshid. "INTERNET-MAKON RESURLARIDAN FOYDALANISH SOHALARI." *Development and innovations in science* 2.7 (2023): 8-14.
5. Nomozov, Xurshid. "INTERNET-MAKON MOHIYATI, GENEZISI VA ZAMONAVIY TARKIBI." *Farg'ona davlat universiteti*, (3) (2023): 67-67.
6. Номозов, Х. "ИНТЕРНЕТ-МАКОН ТАЪСИРИДА СОДИР БЎЛАЁТГАН НЕГАТИВ ИЖТИМОЙЛАШУВ ШАКЛЛАРИ." *Философия и право* 26.3 (2023): 232-235.
7. Nomozov, Xurshid. "OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING IJTIMOY FUNKSIYASI." *TAMADDUN NURI JURNALI* 1.64 (2025): 253-255.
8. Nomozov, Xurshid (2024). JAMIYAT IJTIMOYLASHUVIDA INSTITUTLARI O'RNI VA INTERNET-MAKONNING UNDAGI O'RNI. *ANALYSIS OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION*, 1(2), 83-88.
9. Nomozov, Xurshid (2024). JAMIYATDA INTERNET-MAKON KONTENTLARI TA'SIRIDA SODIR BO'LAYOTGAN NEGATIV IJTIMOYLASHUV SHAKLLARI. *TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR*, 1(2), 52-58.
10. Nomozov, Xurshid (2024). JAMIYATDA INTERNET-MAKON RESURLARIDAN FOYDALANISH SOHALARI. *MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS*, 1(2), 113-118.
11. O'G'li, Nomozov Xurshid Shavkat. "YUKSAK AXBOROT MADANIYATI-INTERNET-MAKON RESURLARIDAN RATSIONAL FOYDALANISH SHARTI." *Research Focus* 2.6 (2023): 105-110.
12. Nomozov, Xurshid (2022). THREATS TO INFORMATION SECURITY IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS. *Gospodarka i Innowacje.*, 22, 229-231.
13. Nomozov Xurshid. "AXBOROT XURUJLARINING MANBALARI, ULARNING IJTIMOY MUHITDA AMALGA OSHISH USULLARI." *Ta'limda raqamli texnologiyalarni tadbiq etishning zamonaviy tendensiyalari va rivojlanish omillari* 41.1 (2025): 632-636.
14. Shavkat o'g'li, Nomozov Xurshid. "AXBOROTNING ZAMONAVIY TARKIBI." *Ta'limda raqamli texnologiyalarni tadbiq etishning zamonaviy tendensiyalari va rivojlanish omillari* 41.1 (2025): 628-631.
15. Nomozov Xurshid. "INTERNET-MAKON MOHIYATI, GENEZISI VA ZAMONAVIY TARKIBI." *TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR* 1.2 (2024): 48-51.
16. Nomozov Xurshid. "AXBOROT XURUJINING O'SMIRLAR HAYOTIGA TA'SIRI." *QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI* (2023): 1285-1287.